

گفت‌وگو

زهراکشوری

دبیر گروه زیست بوم

دولت سه ماه به سازمان حفاظت محیط زیست وقت داد تا تکلیف طرح‌های موسوم به ۴۱۲ را روشن کند. از این طرح‌ها به عنوان طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی که مجوز محیط زیست ندارند و ردیف بودجه مستقل از مجلس گرفته‌اند، یاد می‌شود. براساس یک شیوه‌نامه دولتی، وضعیت طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی را دولت تعیین می‌کرد تا در نهایت به افتتاح برسند. بسیاری، این شیوه‌نامه را راهی برای گریز صنایع آلاینده از رعایت ملاحظات محیط زیستی می‌دانند. همین موضوع باعث شد سازمان حفاظت محیط زیست از دولت مسعود پزشکیان بخواهد اجازه دهد تا پردیسان تکلیف این طرح‌ها را مشخص کند. «صدیقه ترابی» معاون محیط انسانی سازمان حفاظت محیط زیست در گفت‌وگو با «ایران» می‌گوید: «دولت سه ماه به محیط زیست فرصت داد تا وضعیت آنها را تعیین تکلیف کند.» به گفته ترابی، در اولین مرحله بررسی مشخص شد تعداد واقعی این طرح‌ها نه ۴۱۲ بلکه کمتر از ۹۰ طرح هستند. طرح‌های بالای ۵۰ درصد رشد فیزیکی، ملزم به «مدیریت محیط زیست» می‌شوند و طرح‌هایی که پایین‌تر از ۵۰ درصد رشد فیزیکی داشته‌اند، باید دوباره بررسی شوند تا مجوز محیط زیست بگیرند.

ماده ۲۲ قانون برنامه هفتم توسعه

«صدیقه ترابی» به ماده ۲۲ قانون برنامه هفتم توسعه اشاره می‌کند که در بند «الف» و «ب» آن سازمان حفاظت محیط زیست خواسته شده آیین‌نامه ارزیابی محیط زیستی را تدوین کند و به تصویب هیأت وزیران و شورای عالی محیط زیست برساند.

به گفته ترابی، بند «الف» به ارزیابی محیط زیستی طرح‌ها و پروژه‌های پررزد، بند «ب» هم دستگاه‌های اجرایی را مکلف کرده است طرح‌های کلان توسعه‌ای خود را مورد ارزیابی راهبردی زیست‌محیطی قرار داده و گزارش آن را برای تأیید به سازمان حفاظت محیط زیست ارسال کنند.

ارزیابی اثرات زیست محیطی (EIA)، فرآیندی رسمی است که برای پیش‌بینی پیامدهای محیط زیستی (مثبت یا منفی) یک طرح، برنامه یا پروژه، پیش از آغاز فرآیندهای اجرایی انجام می‌گیرد و با اقدامی پیشنهادی رسمیت می‌یابد.

ترابی می‌گوید: «براساس بند «ب» ما باید برای همه طرح‌های کلان و استراتژیک، ارزیابی اثرات اجتماعی (SEA) تهیه

کنیم.» به گفته او، همین مسأله باعث شد تا زمانی را صرف بررسی آنچه در دفتر ارزیابی وجود داشت و همچنین تجربه کشورهای مختلف در اتحادیه اروپا، ژاپن، آمریکا و در کشورهای پیشرو، کنند. برای اینکه به پاسخ این سؤال برسند، چه کاری انجام می‌دهند و چگونه این مسیر را دنبال می‌کنند؟

ترابی می‌گوید: «متوجه شدیم موضوع شفافیت و اطلاع‌رسانی خیلی مهم است. یعنی اگر قرار است در جایی پروژه‌ای اجرا شود، حتماً باید به اطلاع مردم رسانده و نظرات آنها دریافت شود. ما در اجرای پروژه‌ها مباحث اجتماعی داریم اما هیچ وقت شفاف وارد موضوع نشده بودیم. بنابراین قبل از اینکه پیش‌نویس را برای دولت ارسال کنیم، موضوع شفافیت را در تدوین آیین‌نامه دیدیم. آیین‌نامه باید توسط شورای عالی محیط زیست و هیأت وزیران مصوب شود. البته قبل از اینکه آیین‌نامه را برای دولت ارسال کنیم، برای چند هفته، پیش‌نویس آن را در اختیار عموم گذاشتیم و در سایت سازمان حفاظت محیط زیست اطلاع‌رسانی مورد بررسی قرار گیرد.»

دفاآتر مختلف خودمان فرستادیم و نظرات را دریافت و در نهایت آیین‌نامه را تنظیم و ارسال کردیم. همین کار را هم برای آیین‌نامه استراتژیک انجام دادیم و آن را برای دولت فرستادیم تا در دولت مورد بررسی قرار گیرد.»

ترابی بیان می‌کند: «علاوه بر آن متوجه شدیم تعداد زیادی طرح بدون مجوز محیط زیست در دفتر ارزیابی است.

معاون سازمان محیط زیست در گفت‌وگو با «ایران»

از مهلت سه ماهه دولت برای تعیین تکلیف طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی خبر داد

۷۷ پروژه در انتظار بررسی زیست محیطی

۴۱۲ طرح هم وجود داشت که عملیات

اجرای آنها شروع شده بود و اصطلاحاً به آنها طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی می‌گفتند. یکی از نمایندگان مجلس از استان خوزستان در سال ۱۴۰۰ هر طرح عمرانی را که در لایحه بودجه بود، به یک نامه پیوست و اعلام کرده بود که هیچ کدام دارای پیوست محیط زیستی نیستند اما ردیف اجرایی و بودجه‌ای گرفته‌اند.»

ترابی می‌گوید: «برای همین منظور آیین‌نامه‌ای در دولت در سال ۱۴۰۲ مصوب شد که بر اساس آن به جای اینکه سازمان حفاظت محیط زیست این برنامه‌ها را بررسی کند، کارگروه سه‌جانبه‌ای در دولت این طرح‌ها را نظر اثرات زیست محیطی مورد بررسی قرار دهد. علاوه بر آن، بیش از ۲۰۰ طرح نیز اکثراً مربوط به بعد از سال ۱۴۰۰ در دفتر ارزیابی بود. اینها کردیم برای اینکه ببینیم چه حجم کاری‌ای باقی مانده است. در نهایت مشخص شد حدود ۶۵۸ طرح وجود دارد که باید بررسی شود و در دمکت مطرح و برای آنها مجوز صادر شود.»

ترابی ادامه می‌دهد: «ابتدا باید تکلیف آنها را که دارای پیشرفت فیزیکی بودند مشخص می‌شد، چون بدون اینکه الزامات زیست محیطی در آنها اجرا شود در حال اجرا بودند. در هر مرحله‌ای که وارد می‌شدیم، یک مانع جلوی راه ما بود، اما بحث اصلی این بود که طبق یک مصوبه دولتی، این طرح‌ها را دولت باید بررسی کند و سازمان نمی‌تواند به آنها

ورود نماید.»

طرح‌هایی که مشمول ارزیابی نبودند

به گفته ترابی، بررسی‌ها نشان داد برخلاف آنچه گفته می‌شد، خیلی از طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی، مثل طرح‌های کوچک آب‌رسانی، اصلاً مشمول ارزیابی نبودند. به عنوان نمونه، ردیف اعتباری خرید تضمینی آب که اساساً طرح عمرانی نبوده نیز در این لیست گنجانده شده بود و جای تعجب داشت که چرا در تمامی سه سال گذشته یک‌بار تعداد این طرح‌ها صحت‌سنجی نشده بود. او می‌گوید: «در نهایت جمع‌بندی‌ها نشان داد طرح‌هایی که دارای پیشرفت فیزیکی بودند و باید مجوز می‌گرفتند نزدیک به ۹۰ پروژه است. در مرحله بعد مشخص شد تعدادی از طرح‌ها به بهره‌برداری رسیده و از مدار بررسی محیط زیست خارج شده‌اند، مثل فولاد سیرجان و گیلان. معلوم شد از ۴۱۲ طرح، ۷۷ طرح دارای پیشرفت از ۵، بالای ۹۰ درصد هستند و به سازمان آنها را بررسی کند.»

به گفته ترابی، پردیسان برای بررسی این طرح‌ها با مانع مصوب دولت روبه‌رو بود. او می‌گوید: «از دولت مجوز گرفتیم تا اجازه دهد خود سازمان طرح‌ها را بررسی کند چون همچنان در حال پیشرفت فیزیکی بودند، بدون اینکه به الزامات محیط زیست توجهی داشته باشند، پس بهترین بود که سازمان وارد شود.»

تعیین تکلیف طرح‌ها با ۵۰ درصد پیشرفت

او درباره تصمیم پردیسان برای

معاون محیط

انسانی

سازمان

حفاظت

محیط

زیست:

حداکثر باید

تا دو سال

آینده قانون

مستقل

ارزیابی اثرات

زیست محیطی

را تدوین

کنیم، چون

هیچ قانون

مستقلی

نداریم باید

در قانون

جدید این قدر

خسارت یا

جریمه شروع

طرح‌های

بدون مجوز

محیط زیست

را بالا ببریم

تا کسی دیگر

هیچ طرحی

را بدون مجوز

محیط زیست

انجام ندهد

طرح‌هایی با ۵۰ درصد پیشرفت فیزیکی می‌گوید: «قرار شد برای آنها برنامه مدیریت محیط زیستی صادر کنیم؛ یعنی به جای مجوز زیست محیطی، حداقل به آنها بگوییم از این به بعد بیشتر از این خسارت نزنند و اقدامات مورد نظر را انجام دهند.» ترابی از لزوم بررسی محیط زیستی طرح‌های زیر ۵۰ درصد پیشرفت فیزیکی ارزیابی نبودند. به عنوان نمونه، ردیف اعتباری خرید تضمینی آب که اساساً طرح عمرانی نبوده نیز در این لیست گنجانده شده بود و جای تعجب داشت که چرا در تمامی سه سال گذشته یک‌بار تعداد این طرح‌ها صحت‌سنجی نشده بود. او می‌گوید: «در نهایت جمع‌بندی‌ها نشان داد طرح‌هایی که دارای پیشرفت فیزیکی بودند و باید مجوز می‌گرفتند نزدیک به ۹۰ پروژه است. در مرحله بعد مشخص شد تعدادی از طرح‌ها به بهره‌برداری رسیده و از مدار بررسی محیط زیست خارج شده‌اند، مثل فولاد سیرجان و گیلان. معلوم شد از ۴۱۲ طرح، ۷۷ طرح دارای پیشرفت از ۵، بالای ۹۰ درصد هستند و به سازمان آنها را بررسی کند.»

به گفته ترابی، وقتی هیأت دولت با بررسی طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی توسط سازمان محیط زیست موافقت کرد، برای همه دستگاه‌ها از جمله وزارت نیرو، نفت، صمت، راه و شهرسازی و... نامه ارسال شد تا این طرح‌ها دوباره در فرآیند بررسی محیط زیست قرار گیرند.

سازمان حفاظت محیط زیست پس از استخراج فهرست پروژه‌ها، از وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های مربوط درخواست کرد

یک نماینده تام‌الاختیار معرفی کنند. او می‌گوید: «چون در هیأت وزیران مصوب شد ما حداکثر ظرف سه ماه فرصت داریم این طرح‌ها را تعیین تکلیف کنیم، از روز ابلاغ مصوبه کار را شروع کردیم و اگر طرحی شرایط

لازم را نداشت به آنها اعلام می‌کنیم که

مجوزی دریافت نخواهند کرد.»

به گفته ترابی، سازمان حفاظت محیط زیست برای طرح‌های بدون مجوز محیط زیست با صددرصد پیشرفت فیزیکی، بحث خسارت محیط زیستی را در برنامه دارد، همچنین برنامه مدیریت محیط زیست را به آنها اعلام خواهد کرد. او برای مثال واحد «فولاد گیلان» را مثال می‌زند که به استانداری معرفی شده تا به عنوان جایگزین خسارت زیست محیطی، در رفع مشکلات محیط زیست استان در حوزه پسماند و پساب مشارکت کند.

طرح بدون سند اولیه

بررسی‌ها همچنین مشخص کرد برخی از طرح‌هایی که بدون اخذ مجوز محیط زیست بودند، حتی اسناد اولیه را ندارند. معاون محیط انسانی سازمان محیط زیست کشور، یک واحد فرآوری معدنی را مثال می‌زند که از دستگاه اصلی یعنی وزارت صمت مجوز ندارد اما به دنبال مجوز محیط زیست است. وی در این مورد می‌گوید: «بنابراین یک دستورالعمل را تدوین و به همه استان‌ها ارسال کردیم که گام اول برای دریافت گزارش ارزیابی، موافقت‌نامه سازمان و وزارتخانه اصلی است.»

مهم‌ترین مسأله، تأمین آب است

ترابی مهم‌ترین مسأله برای صدور مجوز محیط زیست را تأمین آب می‌داند و می‌گوید: «طرح‌هایی داشتیم که اصلاً آب مورد نظر آنها تأمین نشده بود اما به دنبال مجوز بودند. به آنها اعلام کردیم به دلیل آنکه امکان تأمین آب نداریم، بررسی اثرات زیست محیطی درباره این طرح متنی است، مگر اینکه به یک آب مطمئن برسید است، وزارت نیرو این اطمینان را به ما بدهد که می‌توانید با توجه به شرایط بحرانی، تأمین آب مطمئن را داشته باشید.»

مشاوران دارای صلاحیت

او از دریافت لیست مشاوران برای انجام مطالعات ارزیابی با هماهنگی سازمان برنامه و بودجه، برای بررسی صلاحیت آنها خبر می‌دهد و می‌گوید: «ما مشاورانی داریم که ۱۰ طرح را در حوزه‌های مختلف در اختیار دارند.»

ترابی بر لزوم محدود کردن فعالیت و بررسی تخصصی مشاوران تأکید می‌کند و می‌گوید: «چون بسیاری از مطالعاتی که ارسال می‌شود بسیار ضعیف است، از نظر عملی گزارش‌های آنها (مشاوران) در سطحی نیست که مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین برنامه تقویت مشاوران را هم در پیش داریم.»

شفافیت اطلاعات
او از پیش‌بینی ایجاد سامانه جدید برای شفافیت و دسترسی آزاد به اطلاعات پروژه‌ها بعد از تصویب آیین‌نامه اجرایی خبر می‌دهد و می‌گوید: «پس از ایجاد سامانه، هر طرح یک ماه روی سایت اطلاع‌رسانی قرار می‌گیرد و از عموم درخواست می‌شود با مشارکت، نظرها و مشورت‌های خود را اعلام کنند.»

او درباره بررسی طرح‌های سدسازی و انتقال آب هم می‌گوید: «فقط طرح‌هایی را بررسی خواهیم کرد که در چهارچوب ظرفیت حوضه آبریزی بوده و حتماً وزارت نیرو آن را بررسی کرده باشد. الان در همین دوره کوتاه هم همین اتفاق افتاد؛ یعنی برای یک هدف، دو تا سد به ما معرفی شده بود، در حالی که مشخص بود آن هدف فقط یک‌بار می‌توانست آن حجم آب را مورد استفاده قرار دهد. در نهایت اعلام کردیم که فقط می‌توانید یکی از این طرح‌ها را در مدار اجرا قرار دهید و هر دو طرح امکان اجرایی شدن ندارد که خوشبختانه به نتیجه رسید.»

ترابی می‌گوید: «ما معمولاً درباره سدهایی که دارای اهداف شرب و استراتژیک باشند، نمی‌توانیم مخالفت کنیم. این امکان وجود دارد که بگوییم جالبی، ایجاد خسارت بزرگ می‌کند و باید جابه‌جا شود اما مجوز سدی که برای آب شرب است، باید صادر شده، منتهی الزامات محیط زیست رعایت شود.»

او می‌گوید: «دولت هم اکنون سه ماه به ما فرصت داده است تا تکلیف ۴۱۲ طرح را که به ۷۷ طرح رسیده، مشخص کنیم. ممکن است یک‌سری طرح‌های دیگر هم باشد که باید در همین بازه زمانی بررسی و تعیین تکلیف کرده، ولی اصل ماجرا این است که باید «قانون» را مشخص کنیم.»

لزوم تدوین قانون خاص

او ادامه می‌دهد: «ما دو تکلیف اساسی داریم: یکی این است که با طرح‌هایی که عملیات اجرایی آنها شروع شده، چگونه باید برخورد کرد؛ باید جریمه، پرداخت خسارت و برخورد قانونی پیش‌بینی شود و دوم اینکه نباید کار از سازمان حفاظت محیط زیست خارج شود.»

ترابی تأکید می‌کند: «همچنین حداکثر باید تا دو سال آینده قانون مستقل ارزیابی اثرات زیست محیطی را تدوین کنیم، چون هیچ قانون مستقلی نداریم. حتماً باید لایحه قانونی را به مجلس ببریم که بتوانیم آن را مصوب کنیم تا قانونی به نام «مدیریت ارزیابی محیط زیست» داشته باشیم. در حال حاضر در فقدان آن قانون، می‌خواهیم باید در قانون جدید این قدر خسارت یا جریمه شروع طرح‌های بدون مجوز محیط زیست را بالا ببریم تا کسی دیگر هیچ طرحی را بدون مجوز محیط زیست انجام ندهد.»

فرصت طلایی آبیگری دریاچه ارومیه در سال آبی جاری از دست رفت

آبیاری زمین‌های کشاورزی در فصل غیرزراعی

گروه زیست بوم - گزارش معاون دریایی و تالاب‌های سازمان حفاظت محیط زیست کشور از بازدید میدانی دریاچه ارومیه نشان می‌دهد تمامی نهرهای منشعب از رودخانه‌های دریاچه ارومیه باز هستند و آب آن‌ها در فصل غیرزراعی به سمت اراضی کشاورزی منحرف شده است. آن طور که «علی حاجی مرادی» کارشناس آب به «ایران» می‌گوید: «با این شرایط دریاچه ارومیه ۱۱۴ روز فرصت

برای دریافت آب منابع تغذیه‌ای خود را از دست داده است. این فرصت در ۳۱ فروردین ماه سال جاری تمام می‌شود.» حاجی مرادی تأکید می‌کند: «دریاچه ارومیه در حال حاضر بیش از منابع مالی به برنامه‌ای برای جلوگیری از هدررفت زمان نیاز دارد.» تا این سؤال پیش بیاید که به رغم شرایط بحرانی دریاچه ارومیه، هیچ برنامه‌ای برای جلوگیری از هدر رفت حبابه دریاچه

ارومیه در سال جاری آبی اندیشیده نشده است؟ فروردین ماه سال جاری تمام می‌شود.» حاجی مرادی هم می‌گوید: «جلوگیری از هدر رفت فرصت طلایی فقط نیاز به چند بند خاگ داشت تا انهار مسدود و آب به دریاچه سرازیر می‌شد.»

به گفته این کارشناس آب، حداکثر ورودی آب به دریاچه ارومیه از اول دی‌ماه تا آخر فروردین ماه می‌تواند تحقق یابد. ما اسم آن را چهار ماه

طلایی تأمین نیاز آبی دریاچه ارومیه گذاشته‌ایم؛ چهار ماهی که هیچ کشاورزی به آب احتیاج ندارد و هر جریان رودخانه‌ای می‌تواند با حداکثر ظرفیت به دریاچه ارومیه گسیل شود، زیرا بعد از این چهار ماه دوره تبخیر است. در این دوره دریاچه ارومیه هرچه را ذخیره کرده، نگه می‌دارد و در ۵ ماه باقی‌مانده از سال آبی، فقط تبخیر است که برآب ورودی غلبه می‌کند.

بنابراین شما باید از این فرصت طلایی استفاده کنید تا هر قدر هم در آن پنج ماه تبخیر اتفاق بیفتد، باز هم کماکان میزان آب باقی‌مانده در شهریور ماه امسال از شهریورماه سال قبل‌تان بیشتر باشد. این کش و قوسی است که در ورودی و خروجی دریاچه ارومیه اتفاق می‌افتد. از اول دی‌ماه ۳۱ تا فروردین چهار ماه طلایی حبابه دریاچه ارومیه است.

کشف معادن گمشده هخامنشی در ایلام

پروژه معادن آبدانان که به پیشنهاد «محمد حیدری»، معلم آبدانانی به شناسایی آن موفق شدند، درباره جزئیات این کشف که باستان‌شناسان را شگفت زده کرده است، توضیح داد: «۱۰ مهرماه، به‌طور کاملاً اتفاقی ویدیویی از یک کوهنورد به نام محمد حیدری در اکسپلور اینستاگرام دیدم. او در حال معرفی معدانی در کیسروک بود و تصور می‌کرد این سنگ‌ها برای ساخت آسپاب استفاده می‌شدند. اما چیزی که دیدم، با چیزی که او تصور می‌کرد، تفاوت اساسی داشت. شیوه استخراج این سنگ‌ها شباهت زیادی به روش‌های دوره هخامنشی داشت و بلافاصله فهمیدم که این موضوع باید بررسی و پیگیری شود.»

این باستان‌شناس ادامه داد: «بدون همراهی و دقت‌نظر محمد حیدری، این کشف ممکن نبود. او سه معدن را شناسایی کرده بود که شواهد زیادی از بهره‌برداری مهندسی‌شده در دوران باستان داشتند. این معادن، نه تنها از نظر مکانی، بلکه از نظر الگوهای برداشت سنگ با معادن دوره هخامنشی هماهنگ بودند. این کشف سرزخی جدید از محل استخراج سنگ‌های کاخ داریوش بزرگ به‌دست می‌دهد. در گذشته معروف به برکاخ آبدانانی شوش حک شده است از منطقه‌ای به نام «ایرادوش» به عنوان محل استخراج سنگ‌های این کاخ یا شده است. تا پیش از این، مکان دقیق «ایرادوش» در تاریخ کم بود، اما اکنون شواهد جدید می‌تواند نشان دهد که به احتمال بسیار زیاد معادن کشف‌شده در آبدانان همان نقطه کم‌شده‌اند.»

باستان‌شناسان احتمال می‌دهند سه معدن سنگ گمشده هخامنشی را در دامنه‌های کیسروک در آبدانان استان ایلام کشف کرده‌اند. فرضیه آنها بر این است که این معادن، منبع اصلی تأمین سنگ‌های کاخ داریوش بزرگ هخامنشی در شهر باستانی شوش بوده است.

محمد ابراهیم زارعی، رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری که خبر کشف این معادن را جمعه ۲۲ فروردین ماه ۱۴۰۴ اعلام کرد در اظهاراتی تازه‌تر گفت که آزمایش‌های دقیق‌تری برای بررسی نوع سنگ‌های مکشوفه با هدف مقایسه با نمونه‌های موجود در ستون‌های کاخ شوش در حال انجام است. این مطالعات تخصصی از دو هفته آینده وارد فاز جدیدی خواهد شد و در صورت اثبات هم‌خاستگی بودن سنگ‌ها، پرونده ثبت جهانی شوش می‌تواند با اطلاعات تازه‌ای به‌روزرسانی شود و گامی راهبردی باشد تا فرصت بازنگر و ارتقای موقعیت جهانی این محوطه باستانی و همین‌طور منطقه کشف معدن را فراهم آورد.

به گفته او، هنگام بررسی [اولیه] این معادن، نشانه‌هایی از ابزارهای باستانی یرش سنگ، بقایای استخراج و مقادیر معناداری از سنگ‌آهن نیز کشف شده است؛ سنگ آهنی که به احتمال قوی برای تولید پست‌های فلزی در معماری سنگی هخامنشی به کار می‌رفته است. این کشفیات در کنار ویژگی‌های زمین‌شناختی منطقه، احتمال قدمت هخامنشی معادن را به شکل معناداری تقویت می‌کند.

لقمان احمدزاده شوهانی، باستان‌شناس و سرپرست

